

מניעת מחלות בקר מדבקות בישראל *

פרק ב'

סמכויות שלטונות האדמיניסטרציה

בישראל יש רק רשות מוסמכת ציבורית אחת לטפל במניעת מחלות בקר, שעליהן חלה חובת הודעה. רשות זו הם השרותים הווטרינאריים של משרד החקלאות. הם אחראים, הן במישור המרכזי הכלל-ארצי והן במישור האיזורי והמקומי.

א. מבנה השרותים הווטרינאריים

השרותים הווטרינאריים הממשלתיים מורכבים מצוות מרכזי ומצוות שדה. המפוזר ברחבי הארץ. במרכז נעזר מנהל השרותים הווטרינאריים על ידי:

(1) מנהל השרותים הווטרינאריים בשדה, המופקד, באמצעות הלשכות הווטרינאריות הנפרדות, על פיקוח ומניעה של מחלות בעלי-חיים הרשומות בחוק.

(2) מנהל המכון הווטרינארי וחבר עוזריו, המופקדים על האבחנה והמחקר של מחלות בעלי-חיים וכן על הכנת תרכיבים וחומרים ביולוגיים. למכון מעבדת-משנה בצפון הארץ לאבחנה שיגרית של מחלות.

(3) מנהל שרות ארצי לפיקוח על בשר ומוצרי חיים מן החי. שירות זה מפקח על בתי-מטבחיים והמחלקות הווטרינאריות העירוניות.

(4) הממונה על התחיקה הווטרינארית.

(5) יחידה קטנה להסגרים ונמלים.

אם כי החוק מקנה סמכויות בלעדיות למנהל השרותים הווטרינאריים ולחבר עוזריו, נועצת ההנהלה לפי הצורך בוועדות מיעצות שונות, כגון:

ועדות וטרינאריות מיעצות המורכבות מרופאים וטרינאריים ממשלתיים, נציגי הסתדרות הרופאים הווטרינאריים, "החקלאית" ואחרים. לכל נושא חשוב קיימת ועדה מיעצת כזאת, כגון: לתחיקה, לייבוא, לפיקוח על מוצרים מן החי, לפירופלסמים, להרעלות, לפוריות, להיגיינה, למחלות זואונוזיות, למחלות עופות, לדלקת העטין ולמחלות גידול.

* ראה חוב' מס' 63.

ועדות בריאות מעורבות, המורכבות מרופאים וטרינאריים ונציגי אירגונים חקלאיים: לגידול בקר, לגידול צאן, לגידול עופות וכו'. ועדות אלה דנות בבריאות בקר-חלב, בקר-בשר, צאן, עופות וחיות פרווה.

ועדת חירום למלחמה בפיהול פליים נתמנתה בעבר פעמיים על ידי הנהלת משרד החקלאות, לפי עזת מנהל השרותים הווטרינאריים, כשהמחלה לבשה צורה מגפתית חמורה. אין משרד החקלאות והשרותים הווטרינאריים נוטים להחליט על ענינים שבמדיניות גבוהה מבלי להיוועץ תחילה בוועדות הנ"ל או בגופים אחרים המייצגים אינטרסים חקלאיים. הכל לפי טיב העניין עליו יש להחליט.

המשטרה איננה נוטה בדרך כלל למלא תפקידים וטרינאריים משטרתיים שבשיגרה, אולם בשעת חירום, כגון בעת מגיפה חמורה, היא משתפת פעולה בשמירה על הקפאת תנועה של בעלי-חיים וכיוצא. במקרים כאלה מושיט גם הצבא את עזרתו בפיקוח על הגבולות.

במישור האיזורי מוסמך רופא וטרינארי ממלתי שבמקום להחליט בדברים בעלי עניין מקומי, כגון: הכרזת "מקום" כנגוע במחלה, הוצאת צו השמדה על בעלי-חי או לצוות על טבילה, ריסוס, סימון וכו'.

ב. חובת הודעה

לפי החוק חייב כל אדם שברשותו או בהחזקתו בעלי-חי נגוע או חשוד כנגוע במחלה, "רשומה" להודיע על הדבר בכל המהירות לרופא הווטרינארי הממשלתי הקרוב, או בדרך ישירה, או באמצעות הרופא המטפל שלו, ראש הוועד, או תחנת המשטרה הקרובה. כן חייב הוא לכלוא את הבהמה הנגועה או החשודה במקום סגור.

כל אדם, לרבות רופא וטרינארי ושוטר, היודע או מקבל ידיעה על מציאות בעלי-חי נגוע או חשוד כנגוע במחלה רשומה, חייב להודיע מיד לרופא הווטרינארי הממשלתי הקרוב. הלה, לאחר שבירר את נכונות הידיעה, יודיע למנהל השרותים הווטרינאריים.

מי שנמצא אשם באי-הודעת מחלה רשומה

הארצות השכנות באמצעות בעלי-חיים החוצים את הגבול למרעה, צאן מוכרה, חיות-בר ועופות.

(4) סימון החובה של הבקר סימון בתווית-אוזן רשמית מהווה אמצעי חשוב לגילוי מקורן של בהמות נגועות ואין ערוך לו במערכת הפיקוח על מחלות מדבקות.

(5) רישום בקר שחיטה בבתי-המטבחים הונהג רישום כל ראש בקר הנשחט תוך ציון תווית האוזן, מקור הבהמה ומצאי מחלות. דבר זה מאפשר לעקוב, אחורה מן הבהמה הנגועה שבבית המטבחים, אל העדר ממנו באה, לבדקו ולבער המחלה מתוכו.

(6) היתרי העברת בקר ממקום למקום תקנות שחפת הבקר אוסרות העברת בקר מעדר חשוד וכן העברות בתוך איזור מתטהר משחפת, או ממנו לאיזור מטהר, אלא בהיתר רופא וטרינארי ממשלתי.

ההגבלות על העברה מאיזור לאיזור תבטלנה כשיתפרסמו בקרוב תקנות השחפת החדשות, לפי הן נחשב כל שטח המדינה כאיזור מטהר משחפת הבקר.

ד. אמצעי חירום במקרה התפרצות של מחלה פקודת מחלות בעלי החיים מקנה לשלטונות הווטרינאריים סמכויות נרחבות לטיפול בכל מחלה רשומה, בין אם היא מופיעה בצורת מגפה ובין אם לא. לגבי מחלת הפה והטלפיים הותקנו תקנות מפורטות ב-1959 (במקום אלה שהיו קיימות משנת 1929).

1. רופא וטרינארי ממשלתי מוסמך להכריז על משק כעל "מקום נגוע" במחלת הפה והטלפיים על ידי מסירת הודעה בכתב לבעל המשק. הודעה כזו מחייבת את בעל המשק לנהוג כדלקמן:

- (1) לא להוציא מן המשק ולא להכניס אליו שום בקר, צאן וחזירים.
- (2) מי שבא במגע עם בעל-חי נגוע, או עם אילוח, חייב להחליף בגדיו ונעליו לפני צאתו מהמשק.
- (3) אין להוציא מהמשק, אלא בהיתר רופא וטרינארי ממשלתי, בהמות-עבודה וכלי-עבודה,

עלול להיות נדון לקנס עד 5000 ל"י, או למאסר עד שנה אחת, או בשני העונשים יחד.

למעשה, נדיר הדבר שיש צורך לנקוט בצעדים משפטיים על אי-הודעה בהופעת מחלה רשומה. קיום רשת ענפה של השרותים הווטרינאריים הממשלתיים ושל "החקלאית" בכל חלקי הארץ מבטיח קבלת ידיעות במהירות על אירוע של מחלות.

ג. אמצעי מניעה קבועים

(1) הפיקוח על ייבוא בעלי-חיים כל ייבוא של בקר (ובעלי חיים אחרים) טעון רישון ממנהל השרותים הווטרינאריים. באגף הרישון נקבעים התנאים, בהם מותנה הייבוא. בהרבה מקרים נשלח רופא וטרינארי ישראלי לארץ הייצוא כדי לברר את תנאי הבריאות השרירים באותה ארץ ולהבטיח את מילוי הדרישות הווטרינאריות.

בהגיע בקר הייבוא ארצה, אין להורידו אל החוף אלא לאחר שהרופא הווטרינארי הממשלתי, הממונה על ההסגר, בדק באניה וכן ביקר את תעודות הלוואי ומצא שהכל כשורה, וכל תנאי הרישון קוימו; רק אז הוא נותן הסכמתו להורדת הבקר לחוף.

הרופא הווטרינארי של ההסגר מוסמך לאסור הורדת בעלי-חיים, לצוות על החזרתם לארץ מוצר, אם, או לצוות על שחיטתם או השמדתם. אמצעים חריפים כאלה אינם ננקטים, כמובן, ללא התייעצות עם המנהל.

(2) פיקוח על ייבוא בשר כל ייבוא של בשר טרי טעון רישון וטרינארי מאת המנהל. הרישון קובע את הדרישות, הן מבחינה תברואתית והן מבחינת פיקוח על מחלות בעלי-חיים.

(3) כניסת בקר בדרך היבשה בשל התנאים הפוליטיים השוררים בין ישראל לבין הארצות השכנות אין כל ייבוא של בעלי-חיים בדרך היבשה. גם הברחת בקר מן הארצות השכנות, בקנה מידה בעל חשיבות, איננה אפשרית מאז הונהג ב-1957 סימון חובה של בקר המדינה בתווית-אוזן רשמית, דבר המאפשר גילוי בקר זר. אף על פי כן לא נסתמו האפשרויות להדיר מחלות, במיוחד מחלת הפה והטלפיים, מן

בהמה מתה או שחוטה, חלב, מספוא, חומרי ריפוד, זבל וכו'.

(4) יש לכלוא את הכלבים והעופות, לבל יסתובבו חופשי.

(5) יש להסדיר טבילה בחומר חיטוי מאושר של גלגלי כלי־רכב ונעלי בני־אדם ביציאה מהמשק.

(6) לבצע ניקוי וחיטוי בגמר המחלה, לפי הוראות הרופא הווטרינארי הממשלתי.

הרופא הווטרינארי הממשלתי מודיע במהירות האפשרית על הופעת המחלה, לא רק להנהלת השרותים הווטרינאריים, אלא גם לכל המעוניינים בסביבה ובאיזור — לכל הרופאים הווטרינאריים הפועלים באיזור, לארגוני החקלאים, לשרות ההור־רעה, למחלבה, מכון התערוכות וכו', כדי שינקטו מיד באמצעי זהירות למניעת הפצת המחלה.

2. באם המחלה איננה מוגבלת למשק יחיד אלא מקיפה מושב או כפר, כי אז ההודעה מכריזה על „שטח נגוע“ (ולא „מקום נגוע“). הודעה כזו, כשהיא נמסרת על ידי רופא וטרינארי ממשלתי מקומי, תופשת לפי החוק רק למשך 10 ימים. תוך תקופה זו על מנהל השרותים הווטרינאריים לאשר את ההכרזה על ידי פירסום בילקוט הפרסומים. מסמכותו של המנהל לכלול בהכרזה איזור שלם, חלק משטח המדינה, או כל שטח המדינה.

ההגבלות החלות על „שטח נגוע“ (בניגוד ל„מקום נגוע“) הן:

(1) הקפאת כל תנועה בדרכים ובשדות של בקר, צאן וחזירים, וכן של בשר, מספוא וזבל,

אלא על פי היתר רופא וטרינארי ממשלתי.

(2) הגבלות על מרעה.

(3) המנהל רשאי להטיל הגבלות על העברת חלב בשטח נגוע.

3. אחד הדברים הראשוניים שהנהלת השרו־תים הווטרינאריים צריכה להחליט במקרה של התפרצות מחלת הפה והטלפיים הוא — אם להכ־ריו על „שטח נגוע“ ומה יהיו גבולותיו. ההחלטה תהא תלויה בכמה גורמים כגון: חריפות ההתפר־צות ומידת התפשטותה, טיפוס הנגיף מחולל המח־לה, ואם מצוי נגדו תרכיב, והן באיזו מידה ניתן לקיים את ההגבלות שהכרזת שטח נגוע מחייבת. בהתפרצות של שנת 1959 (אסיה 1) ושנת 1962 (אפריקה 1) הוכרזה כל המדינה כשטח נגוע. דבר זה עיכב והאיט, אם לא מנע, התפשטות המ־חלה ונתן שהות להשגת תרכיבים מתאימים להר־כבת הבקר. מאידך, בהתפרצות בשנת 1963 (טי־פוס „0“), אם כי היא היתה חריפה ומתפשטת, נראה היה כחסר־תועלת להכריז על הארץ כעל שטח נגוע, מאחר שאי אפשר היה לעצור את נדידת הצאן של הבידואים מן הדרום והנגב, מר־כהתבצורת, אל מרכז הארץ בחיפוש אחר עשב. בין אם מחליטים על הכרזת הארץ כשטח נגוע ובין אם לא, האמצעי הראשי במלחמה נגד פה וטלפיים בישראל הוא השימוש בתרכיבים. לעתים מספיק היה להרכיב „טבעת ביטחון“ מסביב למור־קד ולעתים היה צורך להרכיב את כל בקר המדינה ואף הרבה מהצאן בטרם נעצרה המגיפה (ראה טבלה מס' 3). לאחרונה הונהג חיסון מונע כללי עוד לפני פרוץ המחלה במגמה למנוע הופעתה.

טבלה מס' 3: חיפון בקר נגד מחלת הפה והטלפיים בשנים 1958—1963¹

שנה	תרכיב "O"		דו־ערכי	חלת־ערכי	שוניים	אסיה 1		אפריקה 1		סך הכל
	מומת	חי	O+A	C+A+O,	C+A+O C+O,A+O	מומת	חי	מומת	חי	
1958	—	—	—	—	203,390	—	—	—	—	203,390
1959	60,094	—	26,548	52,109	—	7,883	9,997	—	—	156,667
1960	34,157	—	1,259	—	—	72,973	94,671	—	—	203,060
1961	1,028	6,105	—	—	—	—	20,799	—	—	27,932
1962	—	9,583	—	—	—	—	23,345	² 150,493	² 111,066	261,559
1963	101,820	76,824	—	—	—	—	10,668	—	—	189,312

הערות: (1) אין טבלה זו כוללת מספרים לגבי צאן, שחוטנו, החל מ־1962 ואילך.
(2) שני המספרים מתייחסים לאותו בקר; רוב אלה שהוזרקו בתרכיב אפריקה 1 מומת חזרו והוזרקו בתרכיב חי.

בעלי-חיים או התקנות שהותקנו על פיה אשם בעבירה, ואם נמצא חייב בבית דין הוא עלול להיות נדון לקנס עד 5000 ל"י ועד שנת מאסר, או לשני העונשים גם יחד. במקום העונשים האלה, או בתוספת להם, רשאי בית המשפט לצוות על החרמת בעלי-חיים, מבנים, או הפריטים, שהיו קשורים בעבירה.

השלטונות הווטרנאריים רשאים אף למנוע מתן פיצויים, כולם או בחלקם, המגיעים בדרך כלל בעד בהמות שהושמדו אי נשטו, באם בעל הבהמה עבר עבירה נגד החוק.

(ב) באופן תיאורטי, לפי חוק הנזיקין, רשאי צד שלישי לתבוע מאדם נזיקין על שלא מילא את הוראות החוק, באם הוא יכול להוכיח שהנזק שנגרם לו הוא תוצאה ישירה מרשלנותו של אותו אדם.

(ג) אין מקום לתביעה על ידי צד שלישי נגד השרותים הווטרנאריים על שלא נהגו בחומרה, כפי שהחוק מסמיך אותם לעשות.

ח. הצורך באמצעים נוספים או בשינויים

(א) כשיפורסמו בקרוב תקנות שחפת הבקר החדשות וכל שטח המדינה ייחשב כאיזור מטהר משחפת הבקר, תהא העברת בקר בכל הארץ חופשית, וללא כל ביקורת. קיימת הרגשה שיש להמשיך ולקיים ביקורת מינימאלית על העברות בקר, אם ע"י רישום חובה של כל העברה (כנהוג בבריטניה) ואם על-ידי היתר-העברה כל שהוא. הדבר חשוב כדי לאפשר מעקב אחרי המקור והיעד של בהמות נגועות במחלות מדבקות שור נות. סימון החובה בתווית הזיהוי הרשמית אינו מהווה לכשעצמו אמצעי פיקוח, אם כי הוא משמש בסיס חשוב וחיוני לפיקוח כזה.

(ב) לעתים קרובות נתגלה שסוחרי בקר, במעשיהם הבלתי אחראיים, היו אשמים בהדבקה מחדש של עדרים שטוהרו משחפת הבקר או ברו-צלזיס, או בהפצת מחלת הפה והטלפיים בזמן התפרצות. מורגש צורך חיוני לקיים ביקורת על מעשיהם של סוחרי הבקר. קיימת הצעה להתקין "תקנות סוחרי בקר" על פיהן יחויבו לקבל רשיון שנתי מהשרותים הווטרנאריים ולנהל פנקס בו תירשם כל העברה של בקר, על כל פרטיה.

יש לציין שמסמכותו של רופא וטרנארי ממד שלי לחייב בעל בקר לחסן את בקרו ואף לחייבו בתשלום אגרה הקבועה בתקנות. שום אדם אחר אינו רשאי להזריק תרכיב פה וטלפיים, אלא באי-שור מנהל השרותים הווטרנאריים.

ה. האחריות לביצוע

במקרה של התפרצות, אחראים השרותים הווטרנאריים בלבד לנקיטת אמצעים שונים. שרותי השדה הווטרנאריים מפקחים על ההגבלות השונות, מוציאים היתרי ההעברה ואף מבצעים את החיסונים.

שרותים אלה אחראים גם לכל הפעולות הקשורות באבחנת מחלות מדבקות (כגון שחפת וברר צלזיס), בחיסול בהמות נגועות וביצוע החיסונים המניעתיים נגד המחלות השונות. חיסונים אלה הם חובה, באם הודיע על כך רופא וטרנארי ממשלתי.

ו. מחיר הביצוע

בשעת התפרצות, נושאים השלטונות הווטרנאריים בהוצאות הכרוכות בביצוע האמצעים הכלליים. אולם בעל המשק חייב לשאת בהוצאות קבורה של בעלי-חיים נגועים או שריפה, ניקוי, חיטוי וכיוצא, וכן בעד הרכבת החיסון.

בכל מקום שהבעל לא ביצע פעולה שנדרש לעשותה לפי החוק, רשאים השלטונות הווטרנאריים לעשותה במקומו ולחייבו בתשלום התר-צאות.

האגרה בעד כל סוג של הרכבה נקבעת על ידי ועדה בין-משרדית ומתפרסמת בתקנות, אחרת אין לה תוקף חוקי.

בעד בדיקות אבחנתיות, כגון בדיקות טוברי-קולין ובדיקות דם, אין גובים כל אגרה.

אין השרותים הווטרנאריים עוסקים בריפוי של בעלי-חיים אפילו אם הם חולים במחלה מדבקת כמו פה וטלפיים. דבר זה נעשה בדרך כלל על ידי רופא וטרנארי של "החקלאית" (או רופא וטרנארי פרטי). בעשותו כן עליו לנקוט באמצעי זהירות לבל יוציא את האילוח מן המשק הנגוע החוצה.

ז. עונשים ואמצעים נגד אי-ציות.

(א) כל אדם העובר על סעיפי פקודת מחלות

פרק ג' — הגנת זכויות בעליהם

(א) בפני בעל בהמות, שברצונו לעכב פעולה מסוימת בבהמותיו על ידי השלטונות הווטרין נאריים, פתוחה הדרך לפנות לבית הדין הגבוה לצדק, אם יש בידו להוכיח שהם עברו על סמכר יותיהם. אך למעשה קשה יהיה לו להוכיח כדבר הזה, מאחר שהחוק מעניק סמכויות רחבות מאוד לשלטונות, וזאת — מתוך כוונה לאפשר להם לדכא במהירות התפרצויות של מחלות מדבקות ולמנוע את התפשטותן, אפילו בניגוד לרצון הבעלים.

לצורך זה מוסמך רופא וטרינארי ממשלתי לכפות על בעל הבהמות לנקוט באמצעים מידיים (כגון השמדת, או שחיטת בהמה נגועה, או בידודה, סימון, ריסוס, חיסון וכו'), ואם אין הבעל נשמע לו, רשאי הרופא לבצע הפעולה ולחייב את הבעל בהוצאות שהיו כרוכות בביצוע. בתנאים אלה אין ניתנת שהות לבעל הבהמה לפנייה לבית הדין לשם עיכוב הפעולה. אף על פי כן, במקרים שאין הביצוע דוחק, ניתנת לבעל אפשרות לערער. כך למשל ב"תקנות ביצור שחפת הבקר" קיים סעיף המקנה לבעל-בקר זכות לערער בפני מנהל השירותים הווטריןאריים על צו שחיטה שהוצא על ידי רופא וטרינארי ממשלתי מחוזי ולדחות הביצוע עד לקיום הערעור.

(ב) פיצויים

החוק מחייב את השלטונות לשלם פיצויים בעד בהמות שהושמדו או נשחטו בפקודתם. אך אין הם חייבים בתשלום בעד נזקים אחרים, ישירים או עקיפים, שנגרמו לחקלאי כתיצאה מהגבלות שונות שהטילו בתוקף החוק, כגון: איסור שיווק בקר או חלב, איסור יציאה למרעה וכו'.

אם משרד החקלאות בכל זאת שילם לעתים לחקלאים על נזקים מסוג כזה (או בעד בהמות שמתו במגפה) הרי נעשה הדבר בתורת מענק ולא כפיצויים המחוייבים על פי החוק. סכום הפיצויים, להם זכאי החקלאי, תלוי בערך הבהמה לפני הינגעה וכן — אם היתה "נגועה" במחלה, או רק "חשודה כנגועה".

קיימת הגבלה בחוק לגבי קביעת ערך הבהמה, בצורת מאקסימום שעליו אין לעבור. מסמך כותו של שר החקלאות לשנות מפעם לפעם את המאקסימום לפי הצורך, על ידי פירסום מתאים בקובץ התקנות. כיום, הסכום המאקסימאלי, בו אפשר להעריך ראש בקר הוא 1650 ל"י.

בעד בהמה שנקבעה כ"נגועה" זכאי בעליה לפיצויים בשיעור 50% בלבד מערכה, ואילו אם היתה "חשודה", הוא זכאי למלוא ערכה (ובלבד שלא יעלה, כאמור, על 1650 ל"י).

בכל המקרים יש לנכות מסכום הפיצויים את התמורה שקיבל הבעל בעד הבהמה השחטה (הבשר, העור וכו').

יש לציין שברוב המקרים עולה התמורה המתקבלת בעד בהמה שחטה (אם איננה מוח"רמת לאחר השחיטה) על 50% של ערכה בחיים, יוצא שאם חוסלה בתור "נגועה" לא יקבל הבעל פיצויים, או יקבל מעט מאוד, בתוספת לתמורה שקיבל עבור הבשר.

לכן חשוב מאוד לגבי בעל הבקר, אם צו השחיטה ניתן לבהמה כ"נגועה" במחלה או "חשודה" כנגועה. לא תמיד קל לרופא הווטריןארי לקבוע את הדבר, ביחוד כשאין סימני מחלה ברורים, או כשהאבחנה נעשית על יסוד מבחנים מסויימים, כגון מבחן טוברקולין לגבי שחפת ומבחן הצמדה של דם או חלב לגבי ברוצלזיס.

לאחרונה נתקבלה הכרעה עיקרונית בענין זה, המקנה לחקלאים הטבה חשובה. נקבע שבכל מקרה כשאין סימני מחלה מובהקים, ייחשב המקרה כ"נגועה", רק אם בודד מחולל המחלה מן הבהמה בעודה בחיים, בעת מתן צו השחיטה, לדוגמא: אם בודד מתג השחפת מהפרשת הרהם או העטין, או מתג הברוצלזיס מנפל או חלב, לפני הוצאת הפרה לשחיטה. מאידך, אם צו השחיטה ניתן על סמך הגבה חיונית לטוברקולין או הגבה לבדיקת דם או חלב לברוצלזיס, ללא בידוד מחוללי המחלה, כי אז יש לחשוב את הבהמה כ"חשודה" והיא מוכה את בעלה ב-100% פיצויים, אפילו אם בבדיקה שלאחר השחיטה נקבעה המחלה בביטחון.

אפשר היה להקטין את ההיטל לכדי ⅔ הפרוטה לליטר. מקרן זו שולמו, לפי ההסכם, פיצויים בעד בקר שהיה הכרח לשחוט בגלל הגבה חיר בית לטוברקולין. הסכום ששולם היה קבוע וללא הערכת הבקר המתחסל: 200 ל"י לפרת חלב. 250 לפרת רקורדית, 150 ל"י למבכירה וכו'. הקרן חוסלה באמצע 1962 ומאז משתלמים הפיצויים על ידי משרד החקלאות על סמך החוק ולפי העקרונות שהוסברו לעיל.

לפי הטבלה מס' 4 דלקמן נשחטו בשנים 1952—1962: 6327 ראש בקר חשוד לשחפת, עבורם שולמו פיצויים מהקרן סך 1,074,822 ל"י. מאז ועד סוף 1963 חוסלו 261 ראש בקר, עבורם שילם משרד החקלאות פיצויים בסכום של 84,256 ל"י.

לפי החוק, הערכתו של רופא וטרינארי ממשל-תי היא סופית. אף על פי כן הונהג שינועץ בבא"כוח הבוקרים, ואף ינסה לקבל הסכמת הבעל להערכה.

שחיטת בקר חשוד בשחפת (וברוצלוזיס) נע-שית, לפי הסדר עם המועצה לשיווק בקר לבשר, רק בשני בתי-מטבחים. התמורה בעד הבשר מועברת ישר לבעל הבהמה ואת היתרה המגיעה לו לפי החוק הוא מקבל כפיצויים ממשרד החק-לאות.

הקרן למלחמה בשחפת הבקר. בשנת 1952 הוקמה, על פי הסכם עם התאחדות מגדלי הבקר ובאי כוח הסקטור החקלאי הפרטי, קרן למלחמה בשחפת הבקר על ידי גביית פרוטה (1/10) האגר (רה) מכל ליטר חלב משווק. כעבור מספר שנים

טבלה מס' 4:

מספר הבקר שנשחט בשל הגבה לטוברקולין וסכום הפיצויים ששולמו

התקופה	ע"י הקרן למלחמה בשחפת הבקר		ע"י אוצר הממשלה	
	מספר הבקר	סכום הפיצויים (בל"י)	מספר הבקר	סכום הפיצויים (בל"י)
1952—1955	1658	192,767	—	—
1955—1956	367	88,425	—	—
1956—1957	634	112,660	—	—
1957—1958	342	61,267	—	—
1958—1959	636	132,545	—	—
1959—1960	1146	212,370	—	—
1960—1961	755	131,433	—	—
1961—6/1962	789	143,355	—	—
7/1962—12/1962	—	—	47	18,698
1963	—	—	214	70,558
סך הכל	6327	1,074,822	261	89,256

פרק ד' — עמדת קבוצות פרופסיונליות ואחרות

בין הרופאים הווטרינאריים המחוזיים והאירגונים המקומיים.

הודות לוועדות ולקשרים הבלתי פורמאליים האחרים מתבצעות הפעולות לביעור ומניעת מחלות מדבקות בדרך כלל מתוך הבנה ושיתוף פעולה עם כל הגורמים. כמו כן מתקבלת הסכמת דעת הקהל לקווי-פעולה חדשים שיש להכניס. ברם, יש לציין שלא תמיד קיימת הסכמה כללית

כבר הוזכרו לעיל (פרק ב' סעיף א') ועדות הייעוץ השננות הפועלות ליד הנהלת השרותים הווטרינאריים. קיימים גם קשרים בלתי פור-מאליים עם אירגוני החקלאים ובאיי-כוחם. בין מצד הנהלת משרד החקלאות ובין מצד הנהלת השרותים הווטרינאריים, וכמו כן באיזורים —

הופעתו, במקום פעולות וטרינאריות משטריות פאסיביות, לדיכוי מחלות לאחר שפרצו, כפי שהיה נהוג בתקופת המאנדאט הבריטי.

לתכלית זו, הטילו על עצמם השרותים הווטרינאריים בשדה את הביצוע המעשי של הפעולות הבאות, באמצעות הלשכות הווטרינאריות שברחבי הארץ:

1. הרכבה המונית נגד מחלות שונות, כגון: גמרת, ירמת (שחור־השוק), ברוצלזיס, לאפטוס־פירוזיס, אנאפלסמוזיס, טיילארוזיס.

2. אבחנה המונית של מחלות שאפשר לבערן בשיטת „בדוק ושחט“, כגון: מבחני טוברקולין לשחפת ומבחן ההצמדה של דם או חלב לברוצ־לזיס, ותכניות לחיסול הבהמות הנגועות, המתגלות במבחנים.

האירוע הנמוך של רוב מחלות הבקר המדבקות בישראל כיום (ראה טבלה מס' 1 בפרק א') מוכיח את צידקת השיטה שהונהגה.

3. פת וטרינאריים. מצבה הגיאוגרפית של ישראל הופך אותה לפגיעה במיוחד למחלה זו.

דעת השירותים הווטרינאריים, שנתמכה ע"י מומחים וארגוני חקלאים, היתה, שבתנאי הארץ יש להתבסס בעיקר על תכנית חיסון מניעתית במלחמה נגד מחלה זו, ואילו באמצעים אחרים, של הסגרים, הקפאת־תנועת וכו', יש להשתמש בדלית־ברירה וכסיוע לתכנית ההרכבות. בדרך זו השתלטו על ההתפרצויות התכופות של פה־וטלפיים שפקדו את ישראל; אם כי לא תמיד אפשר היה למנוע נזקים, במיוחד כשהנגיף, גורם המחלה, היה מטיפוס חדש ולא היה מוכן נגדו תרכיב ספאציפי. יש לצפות שהשיטה שהונהגה עתה לחיסון שנתי כללי בשלושה סוגי תרכיב של פה־וטלפיים, תביא עימה מניעת הופעת מקרי מחלה.

למרות הסמכויות הנרחבות והכוח הרב שהחוק העניק לשלטונות הווטרינאריים, היו מעט מאוד תלונות מצד החקלאים על שימוש לרעה בכוח זה. הקשרים ושיתוף הפעולה עם ארגוני החקלאים נותנים בטחונות מספיקים נגד שימוש לרעה כזה. פקודת מחלות בעלי החיים פוטרת את האדמיניסטרציה ופקידיה מאחריות בעד מעשים שנעשו, בהתאם להוראות הפקודה או התקנות שהותקנו

ואין לומר ששום פעולה אינה נעשית, באם לא נתקבלה על דעת כל האירגונים והקבוצות הפרופסיונאליות.

אחד הדברים בו חלוקות הדעות עם באי־כוח החקלאים הוא — תשלום האגרות בעד הרכבות וחיסונים. לדעתם, על הממשלה לשאת בהוצאות אלה ואילו טענת השלטונות היא שאילו נעשו ההרכבות ע"י רופאים וטרינאריים של החקלאים, כפי שהדבר נעשה בארצות אחרות, היה הדבר עולה להם הרבה יותר.

בעיה המעסיקה מאוד את השרותים הווטרינאריים הוא המקנה שבכפרי המיעוטים. הוכח, בהתפרצות של פה וטלפיים, וכן במעקב אחרי מקורן של בהמות שחפתיות שנתגלו בבתי־המטבחים, שמקנה זה ממלא תפקיד חשוב בהפצת מחלות מדבקות, וללא הכללתו בתכניות המניעה הארציות אין לצפות להשגת המטרה במלואה. אולם קשה להח־דיר בבעלי המקנה שבכפרי המיעוטים הערכה לפעולות המניעה ולזכות בשיתוף פעולה מצידם, מה גם שהם נדרשים לשלם אגורות בעד הרכבות החיסון. העדר מכלאות ומיתקנים לכליאת הבקר וקשירתו עוד מגדילים את הקשיים לביצוע הפעולות בכפרים. נעשים מאמצים למצוא פתרונות לבעיות אלה.

קבוצה אחרת, המקשה על השרותים הווטרינאריים בפעולותיה, היא של סוחרים הבקר. למעשה נמצא מסחר הבקר בארץ מחוץ לפיקוח וטרינארי וסוחרים בקר אשמים במקרים רבים של הפצת מחלות מדבקות וזיהום מחדש של עדרים שטוהרו בעמל רב, במעשי זיוף בתוויות סימון ועוד. עבר־יינים שהובאו לדין נענשו במספר מקרים בכל חומר הדין ואילו במקרים רבים אחרים נפטרו בענשים קלים. לתיקון המצב יש להטיל פיקוח וטרינארי מלא על סוחרים הבקר ויש לקיים מנגנון ליד השרותים הווטרינאריים לטיפול פעיל בתביעות משפטיות.

פרק ה' — סיום

מאז הוקמה מדינת ישראל היתה המדיניות של השרותים הווטרינאריים הממשלתיים — גישה פעילה נגד מחלות בעלי־חיים ונקיטת אמצעים שתכליתם לבער את המחלות, או למנוע את

על מחלות הבקר בעמק-הירדן

חת יתר של גידים או שרירים. תופעות אלו עלולות לנבוע מקירבת דם יתרה או אולי כתוצאה ממחלות וירוס העוברות על הפרה-האם בעת ההריון.

2. שלשול ביונקים: התחלואה — מ-10%—

100% בהתאם לעונה ולמשק. התמותה הממוצעת — כ-10% מכלל הגידול. השלשול פוגע בהתפתחות הוולדות וכושר עמידתם בפני מחלות. למרות העובדה שהמחקר הווטרנארי עדיין לא עמד על כל הגורמים לשלשול, הרי אפשר להגיד בבטחון — כי היגיינה בצירוף תנאי גידול אופטימליים וטיפול מסור יכולים להביא לצמצום הנזק. בעמק הירדן נעשו מספר צעדים קדימה. משך השנים האחרונות נבנו מיבנים מיוחדים לגידול עגלות, המקילים מאוד על הטיפול. יש לי רושם, כי כלובים עם רפפות ברזל בלי ריפוד מוסיפים לא מעט, הן להיגיינה הכללית והן לביקורת מדור ייקת יותר על סוגי ההפרשה של העגלה, כפי שזה נעשה בחיתולו של התינוק, ומכאן — הטי-פול הרפואי המוקדם יותר בשלשול עם הופעתו. לנקודה זאת של טיפול מקדם ככל האפשר בשל-שול יש חשיבות מכרעת לגבי מהלך המחלה.

במספר משקים בעמק הירדן נעשו ניסויים למניעת שלשול ע"י זריקות של גמא גלובולין. הגמא גלובולין הוא חלק מחלבון הדם אשר מכיל את רוב גופיפי החיסון. הוכנה תערובת (Pool) של גמא גלובולין מדמם של יותר מ-100 פרות מגילים שונים ובמקומות שונים. החומר הוזרק לכ-150 עגלות ביום הולדתן ומצב התחלואה שלהן הושווה ל-150 עגלות אחרות, אשר גידלו באותם התנאים מבלי שקיבלו זריקות.

ניסויים אלה התנהלו משך שנתיים התוצאות תתפרסמה בקרוב בעתון וטרנארי.

3. מחלות אברי הנשימה: לפני כ-3 שנים הופיעה בעמק הירדן לראשונה מחלה (קרוב לודאי ויראלית) אשר גורמת לדלקת של אברי הנשימה הקדימיים — אף, בית הבלעיה והקנה. המחלה גורמת לחום משך כ-10 ימים — שיעול, הפרשה מן האף ומצב מחלה כללי. בהרבה מק-

סקירה זו נכתבה לפי התרשמות כללית וללא רישום סטטיסטי מדויק. אזכיר רק אותן בעיות בעלות חשיבות ממדרגה ראשונה, אשר איפת-רונן מהווה גורם לנזקים חמורים. שאלת פוריות העדרים אשר העסיקה בשנים קודמות את בוקרי עמק הירדן לא הועלתה. מאחר ועניין זה בא פחות או יותר על תיקונו.

בזמן האחרון הופיעו בעמק מספר מחלות חדשות: בדרך כלל ויראליות, אשר טרם אוב-חנו בארץ. כמו כן יש בעיות אשר חשיבותן החמירה מסיבות אפידמיולוגיות עם גידול מספר הראשים בעדר. יש לציין התקדמות זואוטכנית רבה: סככות מסודרות, ריפוד משופר, חצרות נקיות, תנאי גידול טובים וביקורת מכוונת החר-ליבה והעטינים. לדאבוני יש עוד בהרבה משקים מחסור כרוני בעובדים קבועים, בעלי מקצוע, ניסיון וותק. הדבר גורם להפסדים ניכרים בעיקר בשטח גידול יונקים ומחלות עטין.

סקר המחלות יתחלק לשניים:

1. מחלות הגיל הרך.

2. מחלת הקשורות בפרה המבוגרת.

1. בשנתיים האחרונות חלה עלייה במספר נר-

לדים בעלי מומים. התופעות השכיחות הן: (א) חיר שסוע — תוך כדי יניקה נכנס החלב לתוך הקנה והריאה ומתהווה דלקת ריאות, שאין להתגבר עליה, מאחר ומדי פעם נכנס חלב חדש לריאה.

(ב) התקצרות הלסת התחתונה. עגלות אלו אינן מצליחות לינוק כראוי, והחלב תמיד ניגר החוצה והן אינן מגיעות לאכילה ממש. (ג) כיפופים שונים בגפיים כתוצאה ממת-

על פיה, אם המעשים נעשו „בתום לב“. תחת זה חוק הנוזקין משנת 1952 מטיל עליהם אחריות על מעשי רשלנות אם נעשו על ידם. הנחות חשובות לבעלי הבקר הונהגו לאחרונה בשטח הפיצויים בעד בהמות חשודות במחלה המתחסלות לפי צו השלטינות.

ד"ר יצחק דפני